

بررسی رابطه هوش موفق و هوش اجتماعی معلمان زن مدارس ابتدائی شهر سراب

حوریه رحمانی

کارشناس علوم تربیتی، آموزگار مقطع ابتدایی مدارس شهرستان سراب h53rahmani@gmail.com

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر تعیین رابطه بررسی رابطه هوش موفق و هوش اجتماعی معلمان زن مدارس ابتدائی شهر سراب بود. روش پژوهش از نوع مطالعات توصیفی- همبستگی و پیش بینی بود. جامعه آماری تحقیق مشتمل بر کلیه معلمان زن مقطع ابتدائی شهر سراب به تعداد ۲۱۰ نفر که ۱۲۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای گردآوری داده ها از پرسشنامه های پرسشنامه هوش موفق گریگورنکو و استرنبرگ (۲۰۰۲) و هوش اجتماعی ترومسو استفاده شد. داده ها از طریق ضریب همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS26 تحلیل شد. نتایج نشان داد بین هوش موفق و هوش اجتماعی معلمان رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد ($p < 0/01$). بدین ترتیب، برای ارتقای هوش اجتماعی معلمان، باید شرایط لازم را برای تقویت هوش موفق فراهم نمود.

واژه‌های کلیدی: هوش موفق، هوش اجتماعی، معلمان.

مقدمه

افراد در موقعیت های اجتماعی، بخاطر تفاوت های فردی یکسان عمل نمی کنند این تفاوت های فردی در ادبیات روانشناسی به هوش اجتماعی^۱ اشاره دارد (نصیری ولیک بنی، شعبانی بهار، گیلانی و اسکندری، ۱۳۹۲). ثرندایک^۲ استاد روان شناسی دانشگاه کلمبیا یکی از اولین کسانی است که هوش هیجانی را شناخت و آن را هوش اجتماعی نامید. او هوش اجتماعی را توانایی درک و مدیریت کردن مردان و زنان، پسران و دختران برای تعامل و ایجاد روابط انسانی برشمرد. هوش اجتماعی اصطلاحی است که به توانایی درک دیگران، عمل و رفتار هوشمندانه و زیرکانه در روابط با دیگران و به کارگیری آن در تعاملات اجتماعی سازگارانه اشاره می کند (به نقل از خالق خواه، رضایی شریف، شیخ الاسلامی و پیرقلی کیوی، ۱۳۹۸). نیجهولت، استاک و نیشیدا^۳ (۲۰۰۹) هوش اجتماعی را یک توانایی ضروری برای افراد به منظور ارتباط، درک و تعامل مؤثر با دیگران تعریف کرده اند که مؤلفه های آن عبارتند از: پردازش اطلاعات اجتماعی؛ یعنی توانایی درک و فهم و پیش بینی رفتار و احساسات دیگران. آگاهی اجتماعی؛^۴ درک مناسب از نگرانی ها و احساسات سایرین از ارکان موفقیت در فعالیت های اجتماعی و مهارت های اجتماعی؛^۵ حساسیت به دیگران، برای کسب عملکرد شغلی برتر، توانایی شناخت نیازهای دیگران؛ و در نهایت توانایی شناسایی نگرانی های دیگران و مطلوبیت اجتماعی^۶ چگونگی تعامل با افراد در موقعیت های هیجانی را نشان می دهد (نیجهولت و همکاران، ۲۰۰۹). هوش اجتماعی، توانایی درک و اداره دیگران است که سبب عملکرد خردمندانه در ارتباطات انسانی می گردد. به بیانی دیگر باعث ارتباط بهینه با دیگران، کنترل خود، تطابق و انگیزه برای زندگی می شود (حریری مهربانی، ۱۴۰۰). براساس یافته های گلمن (۲۰۱۰) افرادی که از هوش اجتماعی بالا برخوردارند میدانند که چگونه هیجانات و حساسات خود و دیگران را کنترل و هدایت کنند (به نقل از حریری مهربانی، ۱۴۰۰) همچنین افراد با هوش اجتماعی بالا قادر به تولید رفتار کافی برای به دست آوردن و رسیدن به اهداف اجتماعی خواستنی خود هستند (خالق خواه و همکاران، ۱۳۹۸). از این رو شناسایی عوامل مرتبط با هوش اجتماعی مهم و ضروری است.

گاردنر معتقد است که انسان ها برای هر مساله خاصی، هوش مربوط به آن مساله را بکار می برند (به نقل از رضایی و خلیل زاده، ۱۳۸۸). از این رو، توانایی های هوشی یکی از مهم ترین ویژگی های فردی است که احتمال می رود با سبک های تصمیم گیری در ارتباط باشد. دلیل این انتخاب این است که عده ای از روانشناسان هوش را یک امر کلی قلمداد می کنند و برای آن وجود مستقلی قائل هستند. از نظر این دسته، فرد باهوش در هر رشته ای موفق است (اعتباریان و همکاران، ۱۳۹۳). یکی از تقسیم بندی های هوش از دیدگاه صاحب نظران، تئوری «هوش موفق» است. استرنبرگ^۷ پس از سالها مطالعه و پژوهش، نظریه تازه ای از هوش با عنوان «هوش موفق» را ارائه کرده است (سیف، ۱۴۰۰). هوش موفق مجموعه یکپارچه ای از توانایی های مورد نیاز برای موفقیت در زندگی است که فرد آن را درون بافت فرهنگی-اجتماعی خود تعریف می کند. افراد از طریق تشخیص و تقویت نقاط قوت و تشخیص همزمان نقاط ضعفشان و پیدا کردن راه اصلاح یا جبران، به طور موفقیت آمیزی باهوش اند. افراد درای هوش موفق، با برقراری تعادل میان توانایی های تفکر تحلیلی، خلاق و عملی قادر به انطباق با محیط، تغییر آن و انتخاب محیط هستند (استرنبرگ و گریگورنکو؛^۸ ۲۰۰۷). سه توانایی گسترده برای هوش موفق مهم است: توانایی های تحلیلی،^۱ اخلاق^۲ و عملی^۳. توانایی تحلیلی برای تجزیه و تحلیل و ارزیابی گزینه های در دسترس زندگی شخص، مورد نیاز

1. Social intelligence

2 Thorndike

3. Nijholt, A., Stock, O. & Nishida

4. Social information processing

5. Social Awareness

6. Social skills

7. Social utility

8. Successful Intelligence

9. Sternberg

1. Grigorenko

0

1. analytical

1

است که این گزینه‌ها شامل شناسایی وجود یک مسئله، تعریف ماهیت مسئله، راه اندازی یک استراتژی برای حل مسئله و نظارت بر این فرایندهاست (استرنبرگ، ۲۰۰۳). ترکیب سه نوع توانایی تحلیلی، خلاق و عملی و تعادل هم زمان بین آنها می‌تواند موفقیت افراد را در زندگی‌شان رقم بزند. توانایی تحلیلی زمانی استفاده می‌شود که فرد قدرت تحلیل، ارزشیابی و مقایسه را داشته باشد. هم چنین، توانایی خلاق که از سطوح بالای شناختی در نظریه بلوم می‌باشد، زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که فرد خلق، اختراع یا اکتشاف می‌کند و سرانجام توانایی عملی، هنگامی نمایان می‌شود که فرد به عمل اقدام می‌کند یا آنچه را می‌داند بکار می‌برد و یا آنچه را که یاد گرفته است؛ استفاده می‌کند. افرادی دارای هوش موفق هستند که تعادلی از این سه نوع توانایی تفکر را در برخورد با موقعیت‌ها نشان می‌دهند (استرنبرگ و گریگورنکو، ۲۰۰۷). پژوهش‌های انجام شده در خصوص نقش هوش موفق و هوش اجتماعی بسیار محدود است با این وجود، برخی پژوهش‌ها نقش مثبت هوش موفق را با خودکارآمدی (حیدرقلی‌زاده، ۱۴۰۱؛ چان^۱؛ ۲۰۱۹)، سازگاری و تعامل بهتر با محیط پیرامون (استملر، الیوت^۲؛ گریگورنکو و استرنبرگ، ۲۰۰۶) و خلاقیت (استرنبرگ و همکاران، ۲۰۱۹؛ حیدرقلی‌زاده، ۱۴۰۱) گزارش کرده‌اند. با توجه به ملاحظات نظری و تجربی گرفته شده، می‌توان پیش‌فرض ارتباط هوش موفق و هوش اجتماعی را نیز مطرح کرد.

در مجموع ادبیات موجود حاکی از نقش و اهمیت بالای هوش موفق می‌باشد اما اینکه رابطه این دو نوع هوش چگونه است مسئله‌ای است که تاکنون پاسخ درخوری چه در مطالعات داخلی و چه در مطالعات خارجی به آن داده نشده است. لذا پژوهش حاضر قصد دارد مسئله مذکور را در بین معلمان مورد بررسی قرار دهد. بر همین اساس در پژوهش حاضر به این سوال پاسخ داده می‌شود که آیا بین هوش موفق و هوش اجتماعی معلمان زن مدارس ابتدائی شهر سراب رابطه وجود دارد؟

مواد و ابزار

طرح پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع و اهداف مورد نظر از نوع تحقیق توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری تحقیق را کلیه معلمان زن مقطع ابتدائی شهر سراب به تعداد جمعاً ۲۱۰ نفر که از بین آنان ۱۲۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شد.

برای گردآوری اطلاعات از ابزارهای ذیل استفاده شد:

پرسشنامه هوش موفق گریگورنکو و استرنبرگ (۲۰۰۲): این پرسشنامه توسط گریگورنکو و استرنبرگ (۲۰۰۲) طراحی شده است و شامل ۳۶ سوال است که سه بعد هوش تحلیلی (شامل سؤال‌های ۱ تا ۱۲)، هوش خلاق (سؤال‌های ۱۳ تا ۲۴) و هوش عملی (سؤال‌های ۲۵ تا ۳۶) را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. این پرسشنامه بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت با سوالاتی مانند (به چیزهای توجه دارد که افراد معمولاً تمایلی به چشم‌پوشی از آنها ندارند) به سنجش هوش موفق می‌پردازد. دامنه پاسخ‌ها در این مقیاس بین ۱=ضعیف تا ۵=عالی قرار دارد. گریگورنکو و استرنبرگ (۲۰۰۲) پایایی این مقیاس را به ترتیب ۰/۸۲، ۰/۶۸ و ۰/۷۱ و پایایی کل مقیاس را ۰/۷۴ گزارش کرده‌اند. چان (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای در چین، پایایی این مقیاس و ابعاد آن را بالاتر از ۰/۸۶ گزارش کرده است. در پژوهش استرنبرگ (۲۰۱۰) ضرایب پایایی این پرسشنامه در دامنه‌ای از ۰/۷۳ تا ۰/۸۴ گزارش شده است. در ایران ننگهبان سلامی، فرزاد و صرامی (۱۳۹۲) در بررسی ساختار عاملی، روایی و پایایی پرسشنامه هوش موفق از همسانی درونی قابل قبولی برخوردار است و ضرایب آلفای کرونباخ در زیر مقیاس‌های آن بین ۰/۷۴ تا ۰/۸۱ است. همچنین برای تعیین روایی عاملی از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که نتایج تحلیل عاملی تأییدی مؤید این است که ساختار پرسشنامه برازش قابل قبولی با داده‌ها دارد و کلیه شاخص‌های نیکویی برازش، مدل را تأیید می‌کنند.

1 . creativ	2
1 . practical	3
1 . Chan	4
1 . Stemler & Elliott	5

مقیاس هوش اجتماعی ترومسو (TSIS): در این پژوهش برای سنجش هوش اجتماعی از مقیاس هوش اجتماعی ترومسو (TSIS) استفاده شد. سیلورا، مارتین یوسین و داهل^۷ (۲۰۰۱) این پرسشنامه را برای سنجش هوش اجتماعی تهیه کرده اند. مقیاس، هوش اجتماعی ترومسو یک ابزار خودگزارشی است که شامل ۲۱ سوال است. و در این پرسشنامه از پاسخ دهندگان خواسته می شود تا عقاید خودشان درباره هر گویه را بر روی یک مقیاس ۷ درجه ای مشخص کنند. در سؤالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۱۵، ۱۶ و ۱۹ برای گزینه کاملاً مخالفم، مخالفم، تاحدودی مخالفم، نظری ندارم، تاحدودی موافقم، موافقم و کاملاً موافقم به ترتیب نمره های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۱، منظور شده است و بقیه گویه ها به صورت برعکس نمره گذاری می شود. این مقیاس هوش اجتماعی را براساس سه مولفه پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت های اجتماعی و آگاهی اجتماعی اندازه گیری می کند. یازده سوال این مقیاس (سوالهای ۲۰، ۲۱، ۱۶، ۱۵، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۸، ۴، ۲) به صورت منفی نوشته شده اند و لازم است قبل از تحلیل داده ها کدگذاری مجدد شوند. سیلورا و همکاران (۲۰۰۱) ضرایب پایایی آلفا برای مولفه های پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت های اجتماعی و آگاهی اجتماعی به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۸۱ و ۰/۷۹ گزارش کرده اند. رضایی (۱۳۸۹) پایایی آزمون را روی دانشجویان دانشگاه پیام نور تبریز بدست آورد. بر اساس نتایج حاصل، ضریب آلفا برای کل مقیاس برابر ۰/۷۵ بود. ضریب پایایی آلفای کرونباخ برای مولفه پردازش اطلاعات اجتماعی ۰/۷۳ و همچنین برای مهارت اجتماعی ۰/۶۶ و برای آگاهی اجتماعی ۰/۵۶ گزارش شده است. همچنین ضریب پایایی باز آزمایی برای کل مقیاس ۰/۸۱ و برای مولفه های پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت های اجتماعی و آگاهی اجتماعی به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۸۶ و ۰/۷۹ گزارش شده است. داده ها از طریق تحلیل همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS26 تحلیل شد.

یافته ها

در جدول ۱ ضرایب همبستگی هوش موفق و هوش اجتماعی گزارش شده است:

متغیر ۱	متغیر ۲	ضریب همبستگی
هوش موفق	هوش اجتماعی	۰/۴۹۷**

** همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی دار است

نتایج جدول ۱، نشان می دهد که بین هوش موفق و هوش اجتماعی ($r=0/497$ ؛ $p<0/01$) رابطه مثبت و معنی دار برقرار وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد بین هوش موفق و هوش اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد. این یافته ها بیانگر آن است معلمانی که از سطوح بالایی از هوش موفق برخوردارند دارای هوش اجتماعی بالایی هستند. در نتیجه هوش موفق از ملزومات مهم برای هوش اجتماعی معلمان می باشد. در تبیین این یافته می توان گفت بر اساس نظریه هوش موفق استرنبرگ، افراد دارای هوش موفق، با برقراری تعادل میان توانایی های تفکر تحلیلی، خلاق و عملی قادر به انطباق با محیط، تغییر آن و انتخاب محیط هستند (استرنبرگ و کریگورنکو، ۲۰۰۷). همچنین بر اساس این نظریه، نقش تجربه در مواجهه با تکالیف یا شرایط مختلف را از دو جنبه می توان بررسی کرد؛ جنبه اول: توانایی کنار آمدن با تکالیف یا شرایط محیطی جدید، جنبه دوم: توانایی خودکارسازی پردازش اطلاعات. این دو توانایی در زمره مهم ترین توانایی های افراد باهوش محسوب می شوند که با میزان موفقیت فرد در محیط کار و زندگی روزمره ارتباط نزدیکی دارد (استرنبرگ، کافمن و کریگورنکو، ۲۰۰۸). با توجه به این نظریه، می توان گفت معلمان با هوش موفق بالا، توانایی کنار آمدن با تکالیف یا شرایط محیطی جدید و توانایی خودکارسازی

^۱ . Tromso social intelligence scale

^۱ . Silvera, Martinssen & Dahl

پردازش اطلاعات را دارند و به نظر می رسد داشتن توانش های گفته شده باعث می شود که معلمان به این باور مهم برسند که می توانند از عهده کاری که از آنها خواسته شده است برآیند و این مسئله باعث ارتقای هوش اجتماعی در آنان می شود. به طور کلی، از تلویحات مهم این پژوهش می توان به برجسته ساختن نقش هوش موفق در هوش اجتماعی اشاره کرد. بنابراین، می توان این گونه نتیجه گیری کرد که معلمان با تقویت هوش موفق خود مطمئن باشند که هوش اجتماعی بهبود می یابد. بدین ترتیب، برای افزایش هوش اجتماعی معلمان، باید شرایط لازم را برای تقویت هوش موفق فراهم نمود. از جمله محدودیت های پژوهش حاضر، بکارگیری پرسشنامه خودگزارشی است و ممکن است در پاسخ ها سوگیری وجود داشته باشد که می توانست در نتایج تحقیق مؤثر باشد و جامعه آماری فقط معلمان زن دوره ابتدائی شهر سراب بود و از جامعیت پایینی برخوردار بوده که باید تعمیم نتایج با احتیاط صورت گیرد در این رابطه استفاده از مصاحبه کیفی به جای پرسشنامه و انجام پژوهش در سایر گروه ها جهت بالا بردن قدرت تعمیم پذیری نتایج می تواند مفید و موثر واقع گردد.

منابع

- حریری مهربانی، اکرم. (۱۴۰۰). پیش بینی تنیدگی شغلی معلمان زن مقطع متوسطه شهر سراب بر اساس هوش اجتماعی، **هوش فرهنگی و سرمایه فکری**، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سراب
- حیدرقلی‌زاده، حسین. (۱۴۰۱). نقش هوش موفق و انعطاف‌پذیری شناختی در پیش بینی خودکارآمدی شغلی و خلاقیت معلمان مدارس ابتدائی منطقه مهربان، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سراب
- خالق خواه، علی؛ رضایی شریف، علی؛ شیخ الاسلامی، علی؛ بیرقلی کیوی، معصومه. (۱۳۹۸). رابطه ی بین هوش اجتماعی و خودکارآمدی با سبک حل مسأله ی خلاق دانش آموزان، **مجله ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی**، (۱)۹، ۱۸۵-۲۱۰
- دولان، شیمون و شولر، رندال. (۱۹۹۰). مدیریت امور کارکنان و منابع انسانی، ترجمه محمد علی طوسی و محمد صائبی (۱۳۹۰)، تهران، انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- رضایی، اکبر؛ خلیل زاده، احد. (۱۳۸۸). رابطه بین هوش اجتماعی مدیران با رضایت شغلی معلمان مدارس. نشریه علمی آموزش و ارزشیابی، (۷)۲، ۱۴۵-۱۲۱
- شیروانی، طهماسب و زهره وندیان، کریم. (۱۳۹۹). بررسی ارتباط هوش اجتماعی، رقابتی و هیجانی با شایستگی مدیران باشگاه‌های ورزشی استان چهارمحال و بختیاری، پژوهشنامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی، (۳۲)۱۶، شناسه دیجیتال ۱- علامه، سیدمحسن؛ عباسی رستمی، نجیبه؛ صفری شاد، فرانک. (۱۳۹۴). بررسی تاثیر هوش اجتماعی و هوش هیجانی بر سبک رهبری مدیران، **مجله مدیریت توسعه و تحول**، (۲۲)۷، ۶۳-۷۰.
- میچل، ترنس. (۱۹۹۰). **مردم در سازمانها: زمینه رفتار سازمانی**، ترجمه حسین شکرکن، تهران: رشد، چاپ چهارم
- Chan, D. W. (2017). **Burnout, Self-efficacy, and Successful Intelligence among Chinese Prospective and In-service School Teachers in Hong Kong**, *Educational Psychology*, 27(1), 33 - 49.
- Chan, D. W. (2019). **Teacher self efficacy and successful intelligence among Chinese secondary school teachers in Hong Kong**. *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 28(7), 735-746.
- Nijholt, A., Stock, O. & Nishida, T. (2009). **Social intelligence design in ambient intelligence**. *AI & Soc*, 24:1-3
- Patton J R (2003). **Intuition in Decisions**. *Journal of Management Decision*. 41 (10). 989-996.
- Silvera, D.H., Martinussen, M., & Dahl, T.I. (2001). **The Tromso Social Intelligence Scale, a Self-report Measure of Social Intelligence**, *Scandinavian Journal of Psychology*, 42, 313-319.
- Stemler, S. E., Grigorenko, E. L., Jarvin, L., & Sternberg, R. J. (2006). **Using the Theory of Successful Intelligence as a Basis for Augmenting AP Exams in Psychology and Statistics**. *Contemporary Educational Psychology*, 31(2), 344- 376.
- Sternberg, R. J & Grigorenko, E.L. (2007). **Teaching For Successful Intelligence to Increase Students Learning and Achievement**. (2nd ed). Cambridge University.
- Sternberg, R. J. (2003). **Wisdom, Intelligence and Creativity Synthesized**. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J., Kaufman, J. C & Roberts, A. M. (2019). **16 The Relation of Creativity to Intelligence and Wisdom**. *The Cambridge Handbook of Creativity*, 337.
- Thunholm P (2004). **Decision-Making Style: habit. Style or both?**. *Journal of Personality and Individual Differences*. 36 (4). 932-944.
- Watkin.C .(2013). **Developing Social intelligence**. *International; Journal of Selection & Assessment*, 8 (2): 89-92.